

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת כי תישא

א. מדרש רבה.

פרק לבי פסוקים ט'-יא:

(שם. ט"א) וְהָיָה עִם קָשָׁה עֲרָף הוּא וְעַתָּה הַגִּיחָה לִי
וַיִּסֶר אֶפְיָי בָּהֶם וְאֶכְלָם - יִזְכֵּי מֹשֶׁה הָיָה תּוֹפֵשׁ בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא, שֶׁהוּא אוֹמֵר 'הַגִּיחָה לִי'! אֵלָּא לָמָּה הִדְבֵּר דוֹמָה, לְמַלְךְ שְׂכָעַס עַל בְּנֵי
וְהַקְנִיסוּ לְקִיטוֹן וּמִתְחִיל לְבַקֵּשׁ לְהַכּוֹתוֹ, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מַצַּעַק מִן הַקִּיטוֹן: הַגִּיחָה
לִי שְׂאֵכְנֹו! וְהָיָה פְּדֻגָּה עוֹמֵד בַּחוּץ, אָמַר הַפְּדֻגָּה: הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי לְפָנָיו בְּקִיטוֹן,
לָמָּה הוּא אוֹמֵר: 'הַגִּיחָה לִי'! אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ שְׂאֵלָךְ וְאֶפְסִיטֵנוּ עַל בְּנֵי
לְכָךְ הוּא מַצַּעַק: 'הַגִּיחָה לִי'! כִּךְ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: יְעַתָּה הַגִּיחָה
לִי, אָמַר מֹשֶׁה: מִפְּנֵי שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵה שְׂאֵפְסִיס עַל יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הוּא
אוֹמֵר: יְעַתָּה הַגִּיחָה לִי, מִיַּד הַתְּחִיל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, הָיוּ: יְחַל מֹשֶׁה
אֶת פָּנָיו אֶלְהֵדִי.

אלול

1. לכאורה מה הקושי בפסוק?
2. איך המדרש מבין קושי זה ומה המצוייה מכך?
3. מהו הדיוק המשמעותי כאן?
4. איך על ידי כך מתפרשת התשובה?

* * *

ב. רמב"ן.

פרק לבי פסוק כה:

(כה) וטעם וירא משה את העם. לומר כי אע"פ שהתנצל אהרן שלא פשע בהם, ראה משה
בלבו את העם כי פרוע הוא, כי גוי אובד עצות המת ואין בהם תבונה⁶⁰, כענין ותפרעו
כל עצתי⁶¹, כמו שאמר כי הפריע ביהודה, ומעול מעל בה⁶², כי פרעה אהרן ובטל⁶³ מהם
כל עצה ומוסר והנה הם כצאן הגפוצים על ההרים⁶⁴ בלא יועץ ומדריך, ואמר זה מפני
שהיו הם חושבים שהעגל מורה להם הדרך, והנה הם כאלו אין להם עצה ולא ידעו הדרך
ילכו בה והמעשה אשר יעשו⁶⁵, כי מהם חשבוהו לטובה, כפי סברתם, ומהם לרעה גמורה *
וכל אחד מהם פונה לדרך, ואמר לשמצה בקמיהם, כי אפילו אותם אשר אין מחשבתם רעה
יוציאו עליהם לדורות שמץ דבה * , והנה כל העם פרוע עצה ומוסר⁶⁶, מהם לרעה ומהם
להעלות על שפת לשון ודבת עם⁶⁷, ואמר זה כנגד אהרן לומר כי לכלם חטא, וזה כדעת
אונקלוס * שתרגם לשמצה בקמיהם לאפקא⁶⁸ שום ביש בדריהון, ולפי שאמר בדריהון,
נראה שרצה לפרש כי העגל אשר עשו יהיה שמץ רעה בדורות ישראל * , כי יאמרו לא
לחנם עשו אבותינו את העגל ועבדוהו, רק שידעו בו כי הוא אשר העלם מארץ מצרים
בירבעם שאמר, רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלון מארץ מצרים⁶⁹,
ראה משה לדורות יפשעו בו, ושמצה ענין דבה רעה הוא לדברי אונקלוס, והוא לשון
מורגל בדברי רבותינו שמץ פסול⁷⁰.

כי תישא

1. אינה קושי אפשרי רואה פרשנו גראסית דבריו?
2. מה מצנהו לכך?
3. פרשנו מאר שחלק חסו לטוב וחלק לרעה, התוכל להסביר אתי אפשרויות אלה?
4. מה מוסיף ומאיר תראם אונקלוס?
5. איך צנין צלף ירצם מסייע לך?

* * *

ג. הכתב והקבלה

פרק לב' פסוק ל':

(לב) אם תשא השאתם. להמפרשים המקרא קלר, וליי כי אשר שהתחכם משה להגדיל עינם מאלו צמחו מעל העם הזה מעט גדולה, השכיל ג"כ לעשות כהנהוג בעולם שאם סגנת המצוקה הוא קשה צעיני המתקשה, וקרוב הדבר שלא יהפך המצוקה דעת המתקשה, אז צמחולת יעשה עמו המצוקה, יתראה לעיני המתקשה כאלו דעתו ג"כ נסכמת עמו, ונותן צחלה סנה גורמת אל שלילת מלאת המצוקה, וזהו יסבב המצוקה קרוב דעת צעיני המתקשה להניח ומשנתו עליו, ומה ימלא מקום שיכנסו דבריו צמחו אמ"כ גם אם יהיו הפוכים מדעתו הראשונה, עד"ה התנהג משה נאמן בית ה' צמחו. לנאמר מושלע ועמה אם תשא מעמכם, כלומר יתכן שיכופר להם עון גדול כזה? ומלת אם פה כענין אם יראו את הארץ (דברים י"ד) ערש"י אם, וכן אם אחס תנאו (שם למ"ד), וכן ונגן אם יראה ורננת, אם יכפר להם העון הזה, שאלת אם בכל אלה הוראת השליה כלומר ודאי לא, ועמה הוסיף לומר ואם אין, ר"ל אם אין מקום לעמילת עינם זה, מתי שלא יזכור שמי צמי צריות לעולם ולא יהיה טודע לדורות הצאים שהייתי כועה לבית ישראל ומתהיגם, כי לא לצרכה אהי צעיני דורות העתידים להיות תכלית הנהגתי אותם ומעשי עמהם לריק, ומאמר זה מושה כהכנסת דברים להסתכן על דבר צמחי אפשרי, כי אין ימחה שם אשר לא מעל, כדי לעלות וזה אל צקתו המכוונת צמחה, כאשר עשה לכסוף להסתכל על סליפת העון. הנה האמת צמחיתו והמקרא צמחיתו:

1. קרא שוב את הפסוק, מה קושי מוצא כאן פרשנו?
2. פרשנו מסביר באריכות דרך מיוחדת - לכאורה מיוחדת - לפנצ את המתקשה, התוכל להסבירו?
3. למה נקט משה בדרך זו?
4. איך זה מסתדר עם פירוט המלה: "אם"?
5. לדעת פרשנו מכניס משה גם את צמחי לתוך הצנין, למה ואיך?
6. כמה מסייע משה כאן את דבריו?

* * *

ד. תוספת ברכה

פרק לג' פסוק ז':

והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד (ל"ג ז')

הנה כונת הלשון אל אהל מועד - אל משה, שקבע לו אהל, אבל אין לפרש אל אהל מועד שבמשכן, כי אז עדיין לא נבנה עוד זה האהל וכל בנין המשכן.

והלשון כל מבקש ה' - מקוצר, ובמלואו הכונה, דבר ה' דבר תורה, מצות ודינים, וכעין שאמרז בברכות (ה' א') המניח ספר תורה (בעת שקורין בה) ויוצא, עליו הכתוב אומר ועוזבי ה' יכלו (ישעיה, א' כ"ה), ומפרש ועוזבי ה' ועוזבי דבר ה', ומוסב אל התורה.

ומה שראו חז"ל לפרש הלשון ועוזבי ה' יכלו, בסגנון זה המניח ספר תורה ויוצא מביהכנ"ס, כמו שבארנו, ולא סתם עוזבי דרך ה', דרך התורה והמצוה. אפשר לומר, משום דתחלת הפסוק הזה הוא, ושבר פושעים וחטאים יחדו, ופירש"י - פושעים מורדים והעובדים לעכו"ם (כן מבואר ביומא ל"ו ב', פושעים אלו מורדים כמו דכתיב (מ"ב ג') מלך מואב פשע בי) וחוטאים אלו העובדים על שאר איסורים, עכ"ל, ואם כן הלא הם עוזבי ה', ולמה כפל הלשון עוזבי ה', ולכן דריש (על דרך אסמכתא) ועוזבי ה' זה דבר ה' והיא התורה, והלשון עוזבי יובן מענין עזיבה מרפיון ידים וקלות, כמו: למה עזבתן את האיש (פ' שמות, ב' כ'), ומקביל אל יוצא ועוזב התורה.

וקצת סמוכים לבאור לשון זה ועוזבי ה' דמוסב על התורה יש להביא מזהר פרשה משפטים בזה הלשון, אורייתא היא שמא דקודשא בריך הוא, ומאן דמשתדל בה כמאן דמשתדל בשמא דה'. והענין מבואר.

כי תישא

ומדברי הזהר אלה אפשר להביא סמוכין למה שכתב הרד"ק ביהושע (ג' י"א) על הפסוק הנה ארון הברית, וזה לשונו בהמשך הדברים: וכן קראו שם הארון ה', כשהיו אומרים בנסעו קומה ה' ובנוחו שובה ה', ומוסב על הארון, עכ"ל וזה כדברי הזהר, דהתורה מכונה ה' כמבואר.

אמנם אנהנו שדינו נרגא בדברי הרד"ק שהלשונות קומה ה' ושובה ה' מוסב על הארון, וכתבנו, כי אין כל הכרח לזה, והפירוש פשוט, כי בנסוע הארון היו מתפללים לה' שיקום ויפוך אויביו ובנוח הארון היו מתפללים לה' שישוב רבבות אלפי ישראל, והם תפלות ככל התפלות ישר ומכוון לשם ה'.

שאלות

1. מאיזו טעות רוצה פרשנו להציג לנו בראשית דבריו?
2. פרשנו מדעי' את הצורך לציין: מקבש העם מקבש דבר העם, למה זה כל כך חשוב לך?
3. בצטט מה ההקדף בין שתי אמירות אלה?
4. איך הולך מסביר את הפסוק מהמציאות של יד?
5. פרשנו מאיזו טעות, אחרת, איך?

* * *

ה. המשתדל.

פרק לג' פסוקים יג', יד':

[יג] דרכך: בלא יו"ד, הראוי דרכך בדל"ת פתוחה וברי"ש שואית. כלומר הודיעני את כוונתך ואיך תתנהג בהנהגת העם הזה, אם תבוא שכינתך עמנו, אם לא; והכוונה לומר, אם תתן לנו רשות להקים המשכן, אם לא. כי אמנם פרושות תרומה ותצוה הכוללות מעשה המשכן נאמרו למשה מיד אחר מתן תורה בארבעים יום ראשונים, ומעשה העגל גרם עיכוב לעשיית המשכן, כי היו כנוזפים למקום, ולא היה ה' רוצה להשרות שכינתו בקרבם, ומשה לא הגיד לעם צווי עשיית המשכן עד שנתייחס להם המקום, עיין רש"י למעלה ל"ג י"א, ומילת "לצוותו" הכתובה באותו דיבור היא משובשת, וצריך לומר "לצוות" או "לצוותן". והנה נתרצה ה' לשאלת משה והשיב לפני ילכו והניחותי לך, כלומר אני בעצמי אלך עמכם ואביא אתכם אל המנוחה ואל הנחלה, כלומר תעשו לי מקדש ואתהלך בקרבכם. וכששמע משה כך הוסיף לשאול אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה, כלומר מאחר שכבר נתפייסת לבוא בקרבנו, אל תסיענו מכאן אפילו מסע אחד בטרם יוקם המשכן.

[יד] פני ילכו וגו': עיי' רש"י, רשב"ם וראב"ע, וכן אנקלוס. והכוונה לדעתי שתעשו לי משכן, ומשה השיב וביקש שלא יסיעם ממקומם כלל בטרם יעשו המשכן, באופן שלא ייסעו שום מסע בלי שתהיה שכינת ה' ביניהם.

שאלות

1. מה ואיזה קושי אפשרי קיים במלה "דרכך" כאן?
2. איך מפרש מוסב זה פרשנו?
3. בצטט על מה משה ביקש כאן כל כך?
4. מה היתה תשובתו של הקב"ה בתחילה ולמה משה לא הסתפק בכך?
5. מה לטעם קרה?